

УДК 32:008(4УКР)

Дмитро Гаврилюк, аспірант Інституту політології та права,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ.**Дискусійний характер Абсентеїзму як феномену політичної культури громадян України**

З одного боку, існування проблеми абсентеїзму свідчить про те, що в індивіда є право вибору тієї лінії поведінки, яка відповідає його інтересам, але з іншого – абсентеїзм, безсумнівно, є свідченням індивідуальної неінтересності людей до виборів, політичних подій. Очевидно, що у політичній науці абсентеїзм оцінюється неоднозначно.

Ключові слова: абсентеїзм, політична культура, політична неучасть, ірраціональний виборець, абсентеїзм парламентаря.

Дмитрий Гаврилюк. Дискуссионный характер Абсентеизма как феномена политической культуры граждан Украины

С одной стороны, существование проблемы абсентеизма свидетельствует о том, что у индивида есть право выбора той линии поведения, которая соответствует его интересам, но с другой – абсентеизм, несомненно, является свидетельством индифферентности людей к выборам, политическим событиям. Очевидно, что в политической науке абсентеизм оценивается неоднозначно.

Ключевые слова: абсентеизм, политическая культура, политическая неучастие, иррациональный избиратель, абсентеизм парламентария.

Dmitry Gavriluk. Debatable character of Absenteeism as the phenomenon of political culture of citizens of Ukraine

On the one hand, the existence of the problem of absenteeism indicates that the individual has the right to choose that line of behavior that reflect their interests, but on the other – absenteeism, no doubt, is a testament to people's indifference to the elections, political events. It is clear that in political science absenteeism remains a controversial issue.

Keywords: absenteeism, political culture, political non-participation, irrational voter, absenteeism MP

Чому не може Абсентеїзм бути антагоністичною формою політичної культури індивіда в той час, коли він фактично є антагоністом політичної участі. Звернімося до політологічного дискурсу. У традиційній теорії демократії участь трактується як громадянський обов'язок, як ознака політичного здоров'я, як кращий метод забезпечення та врахування індивідуальних інтересів у політичному процесі. У сучасному глобалізованому світі, вплив якого відчувається в Україні, є декілька форм політичної участі громадян, зокрема: 1) дії по регулюванню політичних повноважень (електоральна поведінка); 2) активістська діяльність, яка спрямована на підтримку кандидатів і партій у виборчих кампаніях; 3) професійна політична діяльність як публічних політиків, так і осіб, що фахово забезпечують реалізацію політико-державних функцій; 4) відвідування мітингів, політичних зборів та участь в демонстраціях; 5) участь у діяльності партій, політичних рухів і груп інтересів.

Черговим і вже трендовим видом участі громадян України у політиці стали різноманітні суспільні рухи, які займаються політикою, беручи участь у різноманітних мітингах та протестах. Але, попри наявність необхідних механізмів для формування політики та прийняття рішень громадянами, рівень політичної участі в Україні залишається досить низьким. Чи причиною цього є політичний абсентеїзм – питання риторичне і складне водночас. На підтвердження зазначимо, що у громадсько-політичних заходах бере участь менш, ніж 20% громадян України. Так, кількість громадян, які брали участь у громадсько-політичних заходах, зменшилась удвічі (з 35,3% до у 2006 р. до 17,6% у 2011 р.). Рівень членства у громадських та політичних організаціях і рухах знизився майже на 4% і став найнижчим за всі роки незалежності. Зокрема, кількість членів політичних партій скоротилася втричі (з 4,6% у 2006 р. до 1,4% у 2011 р.), громадських організацій – на 0,2% (з 0,9% у 2006 р. до 0,7% у 2011 р.). Зауважимо, що якщо показники рівня партійності в Україні є близькими до середньоєвропейських, то рівень залученості населення України до діяльності громадських організацій або об'єднань одним з найнижчих у Європі.

Якщо ж ми вже акцентуємо увагу на тематиці партійного будівництва, то варто одразу сказати про його основну проблему та проблему участі громадян у діяльності політичних організацій в Україні, якими є абстрактне уявлення партійних менеджерів щодо ролі членів партії в її активному житті. Особливо показовими є відомі факти примусового вступу до політичних партій цілих відділів державних відомств, що, окрім кількісного ефекту, не приносять абсолютно нічого, годі вже думати про ефект електоральний.

Як підсумок попередньо сказаного, участь українських громадян у політичному процесі є неоднозначною. З одного боку, цікавість до політики зросла під час подій «Помаранчевої рево-

люції», далі вона стихала. Але, з іншого боку, люди визнають, що політика для них складна, і через це їм важко розбиратися в ній.

Виявити та показати наскільки багатоглядним може бути політологічний феномен абсентеїзму і не лише з позицій неучасті громадян України у виборчих процесах, а й відсутність, фактично абсентеїзм обраних народом політиків, це по-перше. А, по-друге, аргументувати наскільки абсентеїстські практики мають дихотомійний зв'язок із політичною культурою особистості в Україні.

Дослідження показують, що рівень обізнаності з певних питань, що дискутуються в суспільстві, справді доволі низький. Тип політичної участі в Україні визначається як «активне споглядання». Чим довше він буде пролонговуватись суспільною волею громадян, тим абсентеїстські настрої будуть вкорінюватись в свідомість громадян як цілком виправданий політичний принцип присутності в політиці та сприйняття її та цінностей, які вона продукує, до відтворення у масових політичних практиках.

Зрозуміло, що проблематика політичної неучасті та відчуження є об'єктом для не одних політологічних розвідок та досліджень, проте вже зараз є дослідження, які дають нам ключі для розуміння характеристик типу політичної культури. Зокрема, знаний соціологічний інститут Resrarch I Branding Group у співпраці із Всеросійським центром дослідження суспільної думки (ВЦІОМ) 9–21 червня 2012 року провели масштабне дослідження на тему порівняльного аналізу політичних культур двох держав – України та Російської Федерації. Результати цілком невимішені. Так, спільними рисами політичних культур обох країн спеціалісти соціологи виокремили: політичну пасивність, повагу до державних символів, відкритість і сприйняття культури та досвіду інших народів, самостійність і прагнення опертися на власні сили, зневіру у високих ідеалах та принципах, небажання коритися закону, консерватизм, прагнення до згоди та пошуку компромісів [1].

З приводу того, які характеристики були виявлені у вітчизняній політичній культурі, то типологізувати її можна за такими критеріями: 1) за рівнем політичної участі – патріархальна, але, останнім часом, додається ще й політична пасивність та байдужість (таких за даними опитування було 56,1%, на противагу 27,9%, для яких першістю є активна політична участь); 2) за механізмом соціального реагування – ринкова, орієнтована на індивіда у суспільних відносинах; 3) за типом поведінки у конфліктах – конфронтаційна, що має під собою орієнтацію на конфліктне вирішення проблем, відмову від кооперації; 4) за рівнем співпадіння ціннісних орієнтацій населення – змішана, наявність гетерогенності умоць [1].

Політична участь є інтегральною характеристикою політичної культури. Політична ж культура є похідною від процесів, що відбуваються у державі, а тому для перехідних суспільств характерний «проміжний» тип культури: він акумулює в собі як рудименти минулих суспільних відносин, так і паростки нових. Для характеристики основних тенденцій політичної культури українського суспільства науковці Інституту соціології НАН України розробили інтегральний тест типів політичної культури. В його основу було покладено підхід, який передбачав дві змінні: тоталітаризм/демократія; активність/пасивність. Цей тест дав змогу виокремити чотири типи політичної культури: активно-тоталітарний, пасивно-тоталітарний, пасивно-демократичний і активно-демократичний. Звертає на себе увагу наявність доволі значної частини представників типологічної групи «пасивно-тоталітарного типу політичної культури» – 26,7%, які, на відміну від носіїв свідомості «активно-тоталітарного типу» (5,9%), також не сприймають ідей демократії, але при цьому не налаштовані активно захищати цінності тоталітарного суспільства. Слід зауважити, що в українському суспільстві переважає «пасивно-демократичний тип політичної культури» – 50,7%. Люди, що входять до цієї групи, сприймають цінності демократичного суспільства, але не готові активно підтримувати їх [2]. Це і є ще однією кризою політичної участі громадян.

В Україні, серед експертів панує думка, що й досі вкрай слабко розвинена учасницька політична культура, але й є позиція стосовно того, що забракало розуміння громадянами свого права вимагати від політиків ефективної самовіддачі і якісної роботи на задоволення інтересів громадян. Із останнім, до слова, не погоджується Брайан Каплан, професор економіки в Університеті Джорджа Мейсона, який переконалий, що сучасна демократія зазнає поразки через те, що дає все, що забажає на конкретний момент той чи інший виборець [3]. Можна додати тезу, якою часто користуються психологи, кажучи, що людині завжди буде матеріального достатку мало, їй, при досягненні певного рівня, захочеться більшого. А вже далі обов'язково з'являться проблеми, адже у держави може виявитись обмаль вільних коштів для інвестування у електоральні мрії своїх громадян, які саме ці політики й «намалювали» «своїм» виборцям.

Власне, єдиним, на жаль, на сьогодні механізмом практичної політичної участі є вибори. Водночас, вибори так і не стали справжнім механізмом впливу громадян на владу, оскільки після виборів політичні сили, що приходять до влади, починають діяти незалежно від волі виборців, які їх у владу делегували. З одного боку, делегуючи захист свої інтересів представникам, люди відчують свою причетність до політики, прийняття політичних рішень, а з іншого, ця форма участі має суттєві недоліки. Вона допускає можливість викривлення волі мас, захист представниками влади власних інтересів (які не завжди збігаються з інтересами виборців) та втрати контролю над своїми представниками.

Особливо прикро, коли відбувається зв'язку із народними обранцями втрачається через те, що вони, фактично, саботують діяльність представницького органу, себто демонструють абсентеїзм члена зборів (парламенту, як приклад). Про цей підвид абсентеїзму вів мову ще знаний англійський філософ Ієремія Бентам у своїй праці «Тактика законодавчих зборів» (1791р.). В ній І.Бентам вказував, що абсентеїзм парламентаріїв може вплинути на такі незручності, як легкість порушення зобов'язань, зменшення впливу зборів на народ, бездіяльності парламенту за відсутності необхідної кількості голосів, аби забезпечити діяльність актів парламенту, залученню менш професійних, а, отже, недієздатних осіб, численні випадки законодавчого недбальства [4].

З позицій «незручності», які описав І.Бентам, автор робить висновки, що абсентеїзм членів зборів (в Україні це абсентеїзм парламентаріїв, депутатів обласних, районних рад) виник не на пустоті місці, очевидно, що він виявився у практичній площині на фоні політичного, а далі ще й електорального абсентеїзму громадян, яким ще не є цінною, зокрема позиція одного громадського діяча Андрія Денисенка, координатора громадянської організації «Громадянський актив Дніпра», який вважає, що для зміни влади потрібно: в разі обрання нових, альтернативних сьогоднішнім політичним силам, їм варто заходити до влади, брати на себе відповідальність та реалізувати проекти на рівні територіальних громад [5]. Політиком нового штибу, та, власне, українцям, він рекомендує не переобтяжувати себе різного роду захопленнями та ілюзіями, бо й правда, на нашу думку, політична ліквідність партійних проектів в Україні має замалий політичний потенціал у часі. Проте, у сучасного політичного режиму є достатньо часу для вирішення «проблем української демократії» в Україні, який ще й досі не навчився вести діалог із громадянами в разі їх незгоди із політичними, економічними та соціальними інноваціями, що їх намагається запровадити влада. Автор має на увазі, що на початку 2013 року, однією громадською організацією, а саме партнерство «За свободу мирних зібрань» було оприлюднено список найабсурдніших рішень судів, якими було заборонено мирні акції в Україні у 2012 році.

До слова, за даними голови правління Центру громадянських свобод Олександра Матвійчука, влада через суди намагалася заборонити всього 358 мирних зібрань і майже у 90% випадків їй це вдалося. Лідерами за кількістю судових заборон стала Харківська, Київська, Миколаївська області та АР Крим. Як зазначають учасники партнерства, суди намагалися обмежити свободу на мирні зібрання незаконним використанням законодавства СРСР та свавільним тлумаченням Конституції України.

Укладачі рейтингу ознайомилися з 50-ма рішеннями судів за 2012 рік та обрали найбільш абсурдні. Далі наводимо лише кілька з них, але акцентуємо увагу на необхідності їх аналізу наявності дотримання закону і елементарної логіки. Перший приклад: Харківський окружний адміністративний суд і його рішення про обмеження проведення акції у зимовий період, адже це може спричинити пожежу через використання опалювальних приладів; другий приклад: рішення Окружного адміністративного суду Києва, який заборонив мирні зібрання у центрі столиці 4-9 липня 2012 року у час «мовних» протестів під Українським домом. Суд аргументував рішення святкуванням Дня незалежності США, а через це можливою загрозою терористичних атак; і, врешті решт, третій приклад: Черкаський окружний адмінсуд і його рішення про заборону мітингу проти корупційних дій голови Черкаської ОДА. На думку суду, організатори мітингу не надали доказів корупції і їхня акція може завдати шкоди іміджу голови Черкаської ОДА [6].

Очевидно, що політична кон'юнктура Української держави, ще знаходиться в полі дисонансу чергових парламентських виборів жовтня 2012 року, адже ще досі не укомплектованим є склад парламенту України – Верховної Ради України (далі ВРУ), обраними є 445 народних депутатів,

Доводами ірраціоналізму, явища абсентеїзму в Україні у світлі минулорічних виборів до ВРУ 7-го скликання, є показник найнижчої виборчої явки, за всі часи електорального процесу вже незалежної української республіки, а саме близько 58% [7], які, все-таки, скористалися своїм правом голосу, правом обирати.

До речі, у своїй основі ця конституційна дефініція є зафіксованою в низці виборчих законів, а також, маю надію, в середньостатистичному майбутньому і у виборчому кодексі (питання є досі відкритим, але пролонгація політичної мовчанки і бездіяльності є сучасною політичною дійсністю), норма про те, що кожному громадянину надається Право, але не вказується, що це є його обов'язком, є право голосувати. Так само, що його виборче право гарантується законом громадянину, і що ніхто не вправі впливати на здійснення ним свого електорального рішення. З одного боку, це підтверджує позицію значної частини політичних експертів та дослідників конституційного права, як-от Марини Ставнійчук про те, що недоцільними впровадженням є будь-які зміни у конституції щодо заміни права голосувати і приймати участь у виборчому процесі на демократичних засадах на обов'язок приймати участь і здійснити акт голосування. З іншого боку, я вважаю, цікавою науковому середовищу є авторська думка, яка ґрунтується на тому, що варто зупинити періодичне редагування конституційної бази. Не займатися заміною іменників і дієслів, але, якщо вже стаття п'ята Конституції України так промовисто наголошує, що її громадянин є джерелом влади [8], є її творця, хіба не слід дописати, що громадянським обов'язком українця є участь у процесі державотворення?

Думаю, над цим варто замислитись. У мене немає привелюючого скептичного ставлення до українців як етносу, у мене є критичні судження стосовно українського виборця, який підходить до процесу виборів не з позиції здійснення раціонально обдуманого рішення або з позиції державотворчого акту, а як ситуативного політичного вибору, вибору що склався внаслідок накопичення вибіркового політичного аналізу, чи ще краще, однібочного усвідомлення політичної ситуації в Україні.

Відомий український політик Ігор Гринів у березні 2012-го на одному із молодіжних політологічних форумів у Києві прогнозував, що рівень голосування по лінії «проти всіх» на виборах до ВРУ буде 10 %, а насправді було 2-3%. Тому, що хоч громадяни і скаржаться на політику як джерело своїх бід, але в час голосування все-ж таки вирішують не втратити голосу і здійснити волевиявлення. Як стало відомо вже одразу після підрахунку результатів, прогноз опозиційного політика, принаймні у відсотках, не виправдався. Нез'ясованими залишилися такі питання: «скільки із близько 42% неголосуючих на останніх парламентських виборах є закоренілими політичними абсентеїстами?», «хто із них є абсентеїстами, вмотивованими наслідками економічної політики уряду?»; «хто із неprisутніх на виборах були підкупленими?». Так, на жаль, шантаж і політичний тиск є «нормою» для арсеналу політичної боротьби в умовах великої політичної конфліктогенної ситуації.

Для державотворчого процесу, якого систематичного спіткають різні політичні конфлікти, є важливим з'ясувати, наскільки політична еліта оволоділа мистецтвом антикризового менеджменту. Вірним є твердження, що влада повинна не тільки вміти виводити суспільство із кризи, а й запобігти виникненню нових криз. На жаль, такого в Україні не уникнути, адже політична еліта, всупереч демонстрації своєї неповаги до правил, норм, законів, формує негативні настрої у суспільстві. До того ж, в Україні бракує суспільного консенсусу стосовно багатьох питань внутрішньої та зовнішньої політики. Відсутність єдності українського суспільства нині є чи не найактуальнішою проблемою, яка потребує розв'язання. Вона зумовлена існуванням різних ідентичностей, відмінностями політичних субкультур, соціальною нерівністю тощо.

Ні закони, ні навіть Конституція не створюють правил поведінки, які визнаються всіма. Це зумовлює великий вплив на перебіг політичних подій суб'єктивного чинника. Часом закони порушуються представниками політичної еліти, яка найбільшою мірою повинна була би бути зацікавленою у чіткому дотриманні законів держави. Адже більшість, яка незадоволена умовами існування і, водночас, не керується у своїх діях законами, може повстати, саботувати розпорядження влади. Врешті-решт, громадянська непокоря може перерости навіть у революцію. Закон є одним із важливих способів легітимізації влади в демократичних країнах.

Багатом політичним лідерам України властивий конфронтаційний тип поведінки. А це означає, що, замість пошуку консенсусу, вони часто вдаються до провокації напружених ситуацій, тим самим заводячи себе і суспільство у ще більш скрутне положення. Окрім того такою ірраціональною поведінкою, без жодних механізмів-запобіжників, політичний клас провокує неконтрольоване зростання нерівності, яке посилює владні позиції небагатих і перешкоджає участі в політиці більшості, тобто суперечить демократії та сприяє розвитку авторитарних тенденцій. Ось що стає результатом таких дій: 1) відбувається поляризація суспільства: на одному полюсі концентруються апатія й пасивність, на іншому – намагання монополізувати й закрити для гро-

мадян сферу прийняття політичних рішень; 2) соціальна нерівність маргіналізує знедолені верстви, підштовхуючи їх до втечі від політики і нелегітимних форм протесту, специфічною формою якою є абсентеїзм громадян. В цьому контексті громадяни кваліфікують свою політичну позицію і дію як єдину вірну і виправдану позицію щодо рішення державної влади. У подальшому такі верстви цілком вірогідно можуть стати базою політичного екстремізму, оскільки не мають можливості артикулювати й захищати свої інтереси в публічній сфері; 3) соціальна нерівність культивує у суспільстві атмосферу, що сприяє руйнуванню підвалин соціальної справедливості і загального блага, моральних засад суспільної єдності [9].

Абсентеїзм є політичним результатом такого типу соціальної нерівності, і, з одного боку, може бути для громадян вимушеною політичною реальністю. Хоча, повертаючись до думки, що закон має бути регулятором соціальної справедливості в державі, саме Конституція України у першому розділі, в статті п'ятій, констатує, що український народ, але ніхто інший, є джерелом влади, що громадяни не зобов'язані користися діям влади, які прийняті і введені в чин у неконституційний спосіб та вимагають від громадян поведінки, яка прямо і дотично суперечить Конституції та законам України.

Абсентеїзм є нерациональним також через процес так званого виголошення «не програмних» змін політичної структури, а також участь політичних суб'єктів у змаганні на найкращі виборчі слогани і бізнес-план по «декоративному реформаторському маларству». Я погоджуюсь як із даною позицією, так і з політологом Віталієм Куликом [10]. Правота політичних експертів, в тому числі й політичного технолога С.Гайдая, у тому, що здоровий виборець не проголосує за Яценюка і Тимошенко, а на противагу цьому візьметься за підтримку ідеї ЗМІНИ влади [11]. Правий він і в тому, що є суттєва різниця між тим, що є голосування за бренди і харизматів-політиків, які приписують себе до бренду, а що є голосування за альтернативу, голосування за трансформацію політичного контексту, порядок денного.

Щодо раціонального вияву абсентеїзму в Україні, то донедавна його проявом служила електоральна практика голосування і наявність, як варіанту для здійснення виборчих орієнтацій, графі у бюлетені «не підтримую жодного кандидата». Так, більшість правників із України, Венеціанської комісії і діючих політиків, політичних експертів наголошували, що це є електоральним рудиментом, що графа «проти всіх» так її окреслила політична публіцистика, вона є технологічним методом «політичного громовідводу» [12]. В цих словах є сенс, але суть у тому, що цей «громовідвід» жодним чином не блокувався, політична воля українського політикуму не пояснювала, чому виборці так вчиняють, чому вони не голосують, не приходять на виборчі дільниці. Я веду до того, що нинішні українські політики не долучаються до практики глибинного політичного аналізу і підведення підсумків, уроків напередодні будь-яких виборчих «протистоянь». Мені видається, що бажання отримати реальні емпіричні дослідження з приводу з'ясування всіх суспільно-політичних мотивів громадянських протестів, в тому числі електорального відчуження українських громадян, у представників і глашатаїв політичного Олімпу, та навіть у тих, хто мріють про розпаювання державної влади для себе, в майбутньому немає.

На думку автора, дискусійних обрисів політологічному феномену абсентеїзму в Україні додає той факт, що, хоч отримуючи в результаті виборів довіру громадян України, народний депутат виражає волю народу, який уповноважив його на реалізацію законодавчої влади, але, в умовах сучасності, дуже актуальним є питання про гарантії депутатської діяльності. Прикладами для занепокоєння слугують випадки позбавлення депутатського статусу народних депутатів Домбровського, Балого та С. Власенка, хоча всі строки позовної давності та оскарження результатів минули. Виникає ситуація, коли громадяни розуміють хиткість підтримки сильнішого за провладного, опозиційного кандидата на округі, якщо його за позовом іншого політика чи політичної організації можуть позбавити свого легального мандату. За таких умов може виникнути думка, що абсентеїзм вигідний владі, і це цілком вірогідно. Якщо ми задамося питанням: «Чому абсентеїзм вигідний не легітимним політичним елітам та урядові?». Тому, що, у разі обрання їх чи їх протеже організованою меншістю, пасивною більшістю громадян легше маніпулювати і нав'язати свою «хижацьку» політичну волю. Як демонструє досвід громадянського толерування популістської політики і років невинуватих електоральних обіцянок, стверджень, маніпулювання суспільною думкою, хоч і не приносить політичній владі дивідендів у формі послушник на командо «Струнок» громадян. Підсумок є іншим: у результаті того, що контроль над владою і опозицією громадянське суспільство не бере на себе, влада нав'язує такі суспільно-політичні умови, згідно яких кожна спроба організації та проведення чи-то мітингу, акції громадянської непокорч чи політичної

ходи, може кваліфікуватися підконтрольними владі органами правопорядку та судами різних інстанцій, як порушення громадського порядку і спокою, утиском політичної честі та гідності, актами вандалізму та порушенням конституційного порядку, бо протест націлений на обрану на демократичних виборах владу.

На переконання автора, дисфункціональність державних інституцій, розбалансованість у модернізації ресурсно-затратних сфер життєдіяльності з одного боку, корупція на вертикалі та горизонталі суспільно-політичних відносин, що часто межує з бізнес-статизмом, виправданий в односторонньому порядку обхід букви закону, правовий нігілізм, епізодична суспільна солідарність, що стали складовими елементами повсякденної культури з іншого, стали чинниками творення тієї базової політичної апатії, розгубленості серед мас та певного роду учасницького відчуження від політики, а вона, у подальшому, і є провідником абсентеїзму та його різновидів.

Не відкидаємо ще й ті політологічні нюанси, що специфічності природи абсентеїзму додають: суспільне бажання за відсутності практичного руху взаємно-солідарних громадянських взаємин, непевної віри в успіх кожного і всіх індивідів своєї країни, нерационалізм при використанні робочого \ вільного часу людини, який вона витрачає на споживацький контент та розважальні медіа продукти.

Абсентеїзм посилює, на мою суб'єктивну думку, саме соціальна та громадянська лінь, економічне свавілля «верхів» та фінансові злидні «низів», які частково на час виборів дають себе задовольнити за адресну, але разову «виборчо-кандидатську шедрість». Якщо вже казати про економічну складову та її можливий вплив на звуження ореолу абсентеїстських настроїв, то варто звернути увагу на жорстку потребу дотримання владою курсу економічної ощадливості, раціональних інвестицій у сферу житлово-комунального господарства (далі ЖКГ) та місцевого самоврядування і соціальної сфери, певна річ. Недоречно оминати пильність уряду при розподілі матеріальних ресурсів, особливо на рівні лінії Київ-регіони і навіпаки. Це важлива максима, яка має бути осягнута інтелектуальними зусиллями політиків, адже й досі місцеве самоврядування в Україні, як один із потенційних осередків демократичних перетворень, є лише юридичною дефініцією. Так, зокрема, за слова, вже колишнього мера Черкаса, пана Сергія Одарича (2006-2010рр., 2010-2013рр.) наше місцеве самоврядування перетворюється на касу видачі заробітної плати бюджетникам. З 2007-го року, на його погляд, у влади на місцях планомірно забирають можливості впливати на життя території. Справжнє місцеве самоврядування, і з цим автор статті цілком погоджується, як будь-який державний інститут, має: по-перше, певні повноваження; по-друге – механізм їх реалізації; по-третє – ресурси для виконання повноважень [13].

Американський дослідник Брайан Каплан, що у своїх дослідженнях виходить із гіпотези «раціонального виборця», вважає, що саме антиринкові упередження, упередження проти іноземного, упередження на користь роботи і песимістичні упередження мають вплив на оцінку людьми передвиборчих програм політиків. А ті, у свою чергу, через такого роду упередження, вимушені включити в свої програми міри, які ведуть до негативних наслідків, але які цілком відповідають перевагам виборців [3].

Якщо ж керуватися логікою наукової теорії і дискусії пана Каплана, то виходить, що абсентеїстів, як один із варіантів наукових пошуків, можна долучити до «іраціональних виборців», які, без сумнівів, шкодять не лише собі, а й оточуючим, які, в результаті своєї іраціональності, вимушені жити в умовах огидної економічної політики. Одними із чинників, які вмотивовують таку виборчу іраціональність, є зовнішні втрати (тобто оплачуються іншими). Проте, в результаті, коли достатня кількість виборців буде поділяти таку думку, соціальна згубна політика переможе на народному голосуванні. Для подолання такого явища, американській вченій пропонує підвищувати економічну грамотність виборців і відмовитись від протекціоністського мислення, адже коли громадяни голосують, виходячи із неправдивих уявлень, які їх задовольняють, демократія буде регулярно приводити до схвалення неправильної політики [3]. Я погоджуюсь із Б.Капланом, бо, якщо ми побіжно оглянемо програми всіх кандидатів у народні депутати ВРУ, ми побачимо, що часто економічна частина передвиборчої програми і риторики політика навіть не межують із розумінням механізмів її втілення, холодним розрахунком потрібних на це ресурсів і віднайдіння наявних шляхів пошуку дефіцитних ресурсів. Певна річ, це для України поки у майбутньому, коли політик-початківець і навіть досвідчений політик-«гладіатор» будуть вести на своїх зустрічах із виборцями економічні лікнепи, але до цього українців треба привчати, потрібно їх знайомити із базовими складовими економіки. Якщо ж одразу вперто стати на позиції, що економічна складова нецікава нашому громадянину, то варто заперечити досконалість такої позиції, адже правдою є те, що політекономічними фактами та позиціями

із українцями мало хто вів мову, лише акцентували увагу на програвшій економічній політиці своїх попередників.

В передвисновку хотілося б виголосити тезис про те, що за всієї неприкритої критики абсентеїзму та його «виконавців», він, зважаючи на український специфічний контекст, є раціональним. Чому це так? Відповідь криється в наступних критеріях: економіка, матеріальний добробут громадян, державні гарантії приватній ініціативі громадянина. Із практичною стороною вияву цих критеріїв є велика проблематика. Український громадянин є спостерігачем так званих реформ, але, в тому числі, він-же є заручником ручного, неринкового економічного регулювання в державі, він залишається заручником патової ситуації зростання цін на комунальні послуги і незростання заробітних плат. І в цих економічних, господарських прорахунках, громадянин звинувачує владу і опозицію, якій й понині бракує елементарного розуміння, що їх легальна присутність у політиці також означає і їх владну суб'єктність. Дійсно, видається найбільш правильною думка, що є різні абсентеїстські практики. В Україні це і практики відчуження від політичного загалу, неголосування, протестне голосування за «треті» партії і кандидатів в депутати, президенти, локальні мобілізаційні громадянські протоутворення щодо вирішення конкретного питання, яке є нагальним для того чи іншого регіону України.

У своєму висновку я бажав зафіксувати, хоч і дискусійну, провакативну, але важливу позицію, що абсентеїзм – це не лише явище, яке прогнозує деградацію електорального процесу, це його «спазм» регресивного розвитку. Варто пам'ятати, що делегітимація політичного режиму, сепаратизм, неузгодженість роботи системи державного управління, зниження ефективності державної політики можуть призвести до конфліктів, метою яких є насильницька зміна конституційного ладу та розпад країни.

Список використаних джерел

1. Шабан А. Политическая культура в Украине и России: сравнительный анализ [Електронний ресурс] / А. Шабан – Режим доступу : www.rb.com.ua/rus/analytics/socym/8744
2. Соціологічні опитування – Центр Разумкова [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.uceps.org>.
3. Каплан Б. Миф о рациональном избирателе. Почему выбирают плохую политику / Б. Каплан – Москва : ИРИСЭН, Мысль, 2012. 368с.
4. Бентам И. Тактика законодательных собраний [Електронний ресурс] / И. Бентам – Режим доступу : www.sotsium.ru/books/37/38/bentham_parliament.html#xg28
5. Семиженко А. У Дніпропетровську бути патріотом і трохи націоналістом стає модно / А. Семиженко // Газета по-українськи. – 2013. – №55(1597).
6. ТОП-6 найабсурдніших рішень судів щодо заборони мирних зібрань [Електронний ресурс] – Режим доступу : [://tvi.ua/new/2013/03/05/top_6_nayabsurdnishykh_rishen_sudiv_schodo_zaborony_myrynykh_zibran](http://tvi.ua/new/2013/03/05/top_6_nayabsurdnishykh_rishen_sudiv_schodo_zaborony_myrynykh_zibran)
7. На парламентських виборах-2012 зафіксована рекордно низька явка виборців [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://news.dt.ua/VYBORY-2012/na_parlamentskih_viborah-2012_zafiksovana_rekordno_nizka_yavka_vibortsiv-111214.html.
8. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
9. Социальное неравенство и публичная политика / Ред.кол.: В.А. Медведев (отв.ред.), М.К. Горшков, Ю.А. Красин. – М.: Культурная революция, 2007. – 336с.).
10. Курінний О. 70відсотків списку УДАРУ – це люди, які вже брали участь у політиці / О. Курінний // Газета по-українськи. – 2012. – №147(1494).
11. Москалюк О., Перевозна О. Мисляча людина не голосувати за Яценюка чи Тимошенко, а от за зміну влади проголосувала б / О. Москалюк, О. Перевозна // Газета по-українськи. – 2012. – №143(1490).
12. Таран С. Ліквідація «Противсіх»: немає виборця – немає проблеми? [Електронний ресурс] / С. Таран. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/taran/4dca485759bd9/>
13. Дубровик О. Не бачу реальних суперників Януковичу / О. Дубровик // Газета по-українськи. – 2013. – №57(1599)

* * *

УДК 342.8:324

Михайло Гордієнко, канд. політичних наук, доцент кафедри філософії та політології, Національний університет державної податкової служби України, Україна, м. Ірпінь

Електоральні процеси в середовищі українського конформізму

Аналізуються тенденції еволюції виборчих процесів та перспективи їх розвитку в умовах реформування українського суспільства. Виокремлюється роль партій у процесі легітимації демократичної влади. Доведено, що вільні виборчі змагання є апробованим механізмом розбудови відкритого суспільства, подолання абсентеїзму і байдужості громадян.

Ключові слова: влада, електорат, демократія, політичні партії, держава, еліта, нація.

Михаил Гордиенко. Электоральные процессы в среде украинского конформизма

Анализируются тенденции эволюции избирательных процессов и перспективы их развития в условиях реформирования украинского общества. Выделяется роль партий в процессе легитимации демократической власти. Доказано, что свободные избирательные кампании являются апробированным механизмом развития открытого общества, преодоления абсентеизма и равнодушия граждан.

Ключевые слова: власть, электорат, демократия, политические партии, государство, элита, нация.

Michael Gordienko. Electoral processes are in environment Ukrainian conformism

Are analyzed trends of evolution electoral processes and perspectives of their development in conditions of reforming Ukrainian society. Singled out the role of parties in the democratic legitimating of power. It is shown that free election race is proven mechanism for the development of an open society, combating absenteeism and indifference of citizens.

Keywords: power, electorate, democracy, political parties, state, elite, nation.

Становлення України як суверенної і демократичної держави передбачає не тільки радикальне оновлення політичної, економічної, соціальної сфер, а й обумовлює необхідність оптимізації процесу формування влади шляхом реформування виборчої системи, яка б забезпечувала реалізацію прав і свобод громадян та адекватно фіксувала їх волевиявлення. У кризових умовах сьогодення інтерес до виборів та електоральних процесів є не просто важливою темою політологічного аналізу, а підноситься на рівень національно-державних інтересів, стає провідним мейстрімом соціального життя постіндустріальної доби. Демократичні вибори – це легітимна форма здобуття представницьких інститутів влади, оновлення політичного класу, консолідації суспільного організму. Зародившись в межах родового суспільства, вибори перетворилися в розвинутий політико-правовий інститут, здатний легітимно артикулювати волю громадян, визначати парадигму життєдіяльності народу. Лише спираючись на сукупний інтерес і волю людей, які репрезентуються через вибори, можна створити ефективний механізм контролю та участі громадян в управлінні державою, здійснити селекцію добірної меншості.

Аналізу тенденцій розвитку електоральних процесів у їх теоретичній та прикладній площині присвячено багато літератури як академічного так і публіцистичного характеру. У ній з різних політико-аксіологічних позицій з'ясовуються ті чи інші доміанти електоральних феноменів. Зокрема, методологічні проблеми становлення виборчої системи, вдосконалення механізмів проведення виборів розглядалися у працях А. Білоуса, І. Варзара, Д. Видріна, М. Головатого, В. Кременя, І. Кураса, С. Рябова, М. Томенка, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та інших вітчизняних вчених. Треба відзначити, що вагомий внесок у розробку різних аспектів електоральних процесів зробили російські дослідники В. Амелін, К. Гаджиев, А. Ковлер, А. Максимов, А. Панарін та інші. Аналіз цих досліджень дає можливість ґрунтовно вивчити методологію, гносеологію, онтологію та інші фундаментальні аспекти виборів у демократичному політичному просторі. У джерелознавчій базі відчутно бракує літератури, в якій би глибинно аналізувався механізм виборів і мотиваційні основи електоральної поведінки у кризових ситуаціях життєдіяльності суспільства, розробки моделей подолання абсентеїзму, байдужості й соціальної апатії громадян в умовах політичного протистояння й корумпованості влади.

Виходячи з цього ми прагнемо проаналізувати широкий спектр електоральних модусів і запропонувати свої рекомендації для покращення якісних параметрів влади. Метою нашого дослідження є ґрунтовне вивчення сутності інституту виборів та з'ясування перспективи розвитку електоральних процесів, крутування нової політичної еліти в умовах реформування українського суспільства. Онтологічна місія виборів – бути конструктивною основою державотворення, сприяти утвердженню народного суверенітету, забезпечуючи створення ефективної представниць-